
Keskustelua

Alex Snellman

Esinekeskeisyys ja toimijuus vakiintumassa

Historiallisen Aikakauskirjan esineteemanumeroa (2/2016) seuranneessa keskustelupuheenvuorossani (3/2016) esitin huoleni siitä, kuinka esineitä tarkasteleva historiantutkimus tutkii kovin usein esineitä esittäviä representaatioita itse fyysisten esineiden sijasta. Silloinkin kun tutkimus perustuu todellisiin esineisiin, ei tätä välttämättä tuoda lähdeviitteillä selvästi esiin. Selkeästi esiteltyjä useamman esineen tutkimusaineistoja näkee suomalaisessa historiantutkimuksessa ani harvoin.

Kun esineet ovat konkreettisin mahdollinen tutkimuskohde, on tällainen konkretian puute tuntunut minusta jo pitkään varsin paradoksaaliselta. Kenties se vielä heijastelee 1990-luvun epäilystä siitä, voiko representaatioiden takaa mitään historiallista todellisuutta tavoittaakaan. On epistemologisesti turvallisempaa tarkastella sitä, miten asioita kuvataan, kuin tehdä päätelmiä näiden kuvausten – representaatioiden – ja menneisyyden suhteesta. Kuten Visa Immosen artikkeli esineteemanumerossa (2/2016) kuitenkin toi esiin, säilyneissä esineissä on koko ajan läsnä niiden menneisyys ja niiden aineellisuus-

della on myös ei-representatiivinen ulottuvuus. Siksikin niiden tulisi olla historiallisen esinetutkimuksen keskiössä.

Kiitän Leila Koivusta, Maija Mäkikallia, Tiina Männistö-Funkia ja Taina Syrjämaata heidän vastauksestaan (4/2016) puheenvuorooni. Haluan tarkentaa, että ehdotus esineviittauskäytäntöjen parantamisesta on itse asiassa peräisin Johanna Ilmakunnaan ansiokkaasta artikkelista esineteemanumerossa (2/2016). Samoin on tarpeen korjata käsitys, että olisin vaatinut keskittymistä pelkästään esineisiin. Esineiden ottaminen historiallisen esinetutkimuksen keskiöön ei tarkoita muiden lähderyhmien ja kontekstien poissulkemista.

Kirjoittajat tuovat hyvin esiin sen, miten Turun ja Lapin yliopistot ovat olleet aineellisen näkökulman edelläkävijöitä. Minulla on sittemmin ollut ilo keskustella Maija Mäkikallin kanssa. Hän osoitti hyvin, kuinka muotoilussa esine ei ole koskaan menettänyt keskeistä asemaansa. Samoin minulla on ollut ilo debatoida Tiina Männistö-Funkin kanssa molempien mielenkiinnon kohteena olevasta toimijuudesta. Hänen lanseeraamansa rykelmän käsite kiinnittää huomiota esinetoimijoiden funktionaaliseen kokonaisuuteen tavalla, joka olisi hyvä ottaa huomioon myös museoissa. Esineen eristäminen muista esineistä esteettiseen tyhjiöön on varsin keinotekoista. Totesimme, että pitkään epämuodikkaaksi koetut interiöörit ovat itse asiassa rykelmien näkökulmasta hyvinkin perusteltuja ja luontevia. Minun on helppo olla samaa mieltä keskustelukumppanieni Koivusen, Mäkikallin, Männistö-

FT **Alex Snellman** on Esinetutkimusverkosto Artefactan koordinaattori ja Emil Aaltosen säätiön tutkijatohtori (2017–2018). Sähköposti: alex.snellman@outlook.com.

Aatelisunivormun kauluksesta voi tulkita oliivinlehväkirjonnan merkityksiä, mutta pystykauluksella on myös itsenäistä toimijuutta, koska se ohjaa pään ryhdikkääseen asentoon ja tukee siten kurinalaista yhteiskuntaihannetta. Valokuvasta ei ole helppo erottaa kangaslaatuja, vaikka verka ja sametti erottelivat eri univormuja toisistaan. Myös kauluksen koko, taustapuolen merkinnät, kankaan tuntu ja tuoksu jäävät saavuttamatta. Kuva: Alex Snellman. Kansallismuseon kokoelmat.

Funkin ja Syrjämään kanssa, kun he toivovat lisää alan tutkimusta mahdollisimman monista näkökulmista!

Kuten eräs kollegani totesi, ruotsalaiset ovat aina vähän meitä edellä. Se kävi ilmi, kun luin pian puheenvuoroni kirjoittamisen jälkeen ruotsalaisten historiantutkijoiden Anna Maria Forssbergin ja Karin Sennefeltin toimittaman oppikirjan *Fråga föremålen: Handbok till historiska studier av materiell kultur*, joka ilmestyi vuonna 2014. Sen virikkeenä oli sama huomio kuin puheenvuorollani: vaikka monet ovat kiinnostuneita aineellisesta kulttuurista, vain harvat tutkivat fyysisiä esineitä. Kirjan lähtökohtana on, ettei esineitä voi tutkia välillisesti, vaan niiden materiaalisuuteen täytyy tutustua paikan päällä. Karin Tetteris toteaa kirjan lopussa kategorisesti: ”Vill man använda föremål som källmaterial duger det inte med enbart fotografier av dem.”¹

Teoksen toimittajat esittävät lisäksi, että aineellisuuden tutkimuksessa voidaan erottaa

kolme vaihetta, joista nykyistä leimaa juuri esineiden toimijuuden käsite. Itse arvelisin, että toimijuuskäännne (*agential turn*) olisi luontevaa asettaa vuoteen 2010, jolloin ilmestyi peräti neljä keskeistä teosta: antropologi Daniel Millerin *Stuff*, yhteiskuntatieteilijöiden toimittama *New Materialisms: Ontology, Agency and Politics*, arkeologi Bjørnar Olsenin *In Defense of Things* sekä antropologien ja arkeologien toimittama *The Oxford Handbook of Material Culture Studies*. Kaikkien taustalla vaikuttaa Bruno Latourin toimijaverkostoteoria (esim. *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*, 2005). Toimijuuskäännne on tehnyt aiemmasta kirjallisuudesta teoreettisesti vanhentunutta, mistä johtuen suosittelenkin lämpimästi Forssbergin ja Sennefeltin toimittamaa teosta oppikirjaksi suomalaisiin yliopistoihin. *Fråga föremålen* on kirjoitettu selkeästi, se antaa erinomaisia käytännön vinkkejä sekä kuvaa museo- ja esinemaailmaa, joka on monin osin samankaltainen kuin Suomessa.

1. Karin Tetteris, Att forska på föremål. En kort handledning. Teoksessa Anna Maria Forsberg & Karin Sennefelt (toim.) *Fråga föremålen. Handbok till historiska studier av materiell kultur*. Studentlitteratur 2014, 219.